

ΟΥΜΠΕΡΤΟ ΕΚΟ

ΤΟ ΟΝΟΜΑ ΤΟΥ ΡΟΔΟΥ

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

ΟΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ ΔΙΑΘΕΤΟΥΝ

0,10 €

ΑΠΟ ΚΑΘΕ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥΣ
ΣΕ ΚΟΙΝΩΦΕΛΕΙΣ ΣΚΟΠΟΥΣ
ΓΙΑ ΟΛΟ ΤΟ 2011

ΤΙΤΛΟΣ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΥ: IL NOME DELLA ROSA

Από τις Εκδόσεις RCS Libri S.p.A., Μιλάνο 1980

ΤΙΤΛΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ: Το Όνομα του Ρόδου

ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ: Umberto Eco

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: Έφη Καλλιφατίδη

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ – ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ: Τασούλα Μανταίου

ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ:

Miniatura dal manoscritto dell'Apocalisse, MS Escorial E. Vitr. V, part.

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: Μερσίνια Λαδοπούλου, Ραλλού Ρουχωτά

ΕΚΤΥΠΩΣΗ: Σταμάτιος Κοτσάτος & ΣΙΑ Ο.Ε.

ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ: Ηλιόπουλος Θ. – Ροδόπουλος Π. Ο.Ε.

© RCS Libri S.p.A. – Milano, Bompiani 1980-2010

© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2011

Πρώτη έκδοση: ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΓΝΩΣΗ», 1985

Δεύτερη έκδοση: ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ, 1999

Τρίτη έκδοση: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Ιούνιος 2011, 3.000 αντίτυπα

ISBN 978-960-496-072-9

*Τυπώθηκε σε χαρτί ελεύθερο χημικών ουσιών, προερχόμενο αποκλειστικά
και μόνο από δάση που καλλιεργούνται για την παραγωγή χαρτιού.*

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του Ελληνικού Νόμου (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής αδείας του εκδότη κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε.
Έδρα: Τατοίου 121
144 52 Μεταμόρφωση
Βιβλιοπωλείο: Μαυρομηχάλη 1
106 79 Αθήνα
Τηλ.: 2102804800
Telefax: 2102819550
www.psichogios.gr
e-mail: info@psichogios.gr

PSICHOGIOS PUBLICATIONS S.A.
Head office: 121, Tatoiou Str.
144 52 Metamorfossi, Greece
Bookstore: 1, Mavromichali Str.
106 79 Athens, Greece
Tel.: 2102804800
Telefax: 2102819550
www.psichogios.gr
e-mail: info@psichogios.gr

ΟΥΜΠΕΡΤΟ ΕΚΟ

ΤΟ ΟΝΟΜΑ ΤΟΥ ΡΟΔΟΥ

*Μετάφραση:
Έφη Καλλιφατίδη*

Από τις Εκδόσεις ΨΥΧΟΓΙΟΣ κυκλοφορεί:

Το κοιμητήριο της Πράγας, μτφρ. Έφη Καλλιφατίδη, 2011

Ετοιμάζονται:

Δημιουργώντας τον εχθρό

Το εκκρεμές του Φουκώ

Μπαουντολίνο

Η μυστηριώδης φλόγα της βασίλισσας Λοάνα

Το νησί της προηγούμενης ημέρας

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Χειρόγραφο, φυσικά

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΠΡΩΤΗ ΗΜΕΡΑ

Ώρα Πρώτη. Όπου φτάνουν στους πρόποδες της μονής και ο Γουλιέλμος αποδεικνύει την ευστροφία του.

Ώρα Τρίτη. Όπου ο Γουλιέλμος έχει μια διαφωτιστική συζήτηση με τον Ηγούμενο.

Ώρα Έκτη. Όπου ο Άντσο θαυμάζει το πρόθυρο της εκκλησίας και ο Γουλιέλμος ξαναβρίσκει τον Ουμπερτίνο της Καζάλε.

Περί την Ενάτην. Όπου ο Γουλιέλμος έχει μια λογιότατη συζήτηση με το βοτανολόγο Σεβερίνο.

Μετά την Ενάτην. Όπου επισκέπτονται το συγγραφείο και γνωρίζουν πολλούς μελετητές, αντιγραφείς και ερυθρογράφους, καθώς και έναν τυφλό γέροντα που περιμένει τον Αντίχριστο.

Εσπερινός. Όπου επισκέπτονται την υπόλοιπη μονή, ο Γουλιέλμος βγάζει μερικά συμπεράσματα για το θάνατο του Αντέλμου, μιλάει με τον αδελφό ναλουργό για τα γυαλιά του διαβάσματος και για τα φαντάσματα όποιου θέλει να διαβάσει υπερβολικά.

Απόδειπνο. Όπου ο Γουλιέλμος και ο Άντσο απολαμβάνουν την πρόσχαρη φιλοξενία του Ηγουμένου και την οργισμένη συνομιλία του Χόρχε.

ΔΕΥΤΕΡΗ ΗΜΕΡΑ

Αγρυπνία. Όπου οι λίγες ώρες μυστικιστικής ευτυχίας διακόπτονται από ένα αιματηρότατο γεγονός.

Ωρα Πρώτη. Όπου ο Βένσιος της Ουψάλας κάνει κάποιες εξομολογήσεις, ο Βερεγγάριος της Αρουντέλ κάποιες άλλες και ο Άντσο μαθαίνει το νόημα της αληθινής μετανοίας.

Ωρα Τρίτη. Όπου παρευρίσκονται σε μια φιλονικία χυδαίων, ο Αϊμάρος της Αλεξάνδρειας κάνει κάποιους υπαινιγμούς και ο Άντσο συλλογίζεται την αγιότητα και την κόπρο του Δαίμονα. Έπειτα ο Γουλιέλμος και ο Άντσο επιστρέφουν στο συγγραφείο, ο Γουλιέλμος βλέπει κάτι ενδιαφέρον, κάνει μία τρίτη συζήτηση για το θεμικό του γέλιου, αλλά τελικά δεν καταφέρνει να κοιτάξει εκεί που θέλει.

Ωρα Έκτη. Όπου ο Βένσιος διηγείται μια παράξενη ιστορία, απ' όπου μαθαίνουν πράγματα ελάχιστα εποικοδομητικά για τη ζωή της μονής.

Ωρα Ενάτη. Όπου ο Ηγούμενος δείχνει την υπερηφάνειά του για τα πλούτη της μονής του και το φόβο του για τους αιρετικούς, και ο Άντσο αναρωτιέται μήπως έκανε σφάλμα να περιπλανιέται στον κόσμο.

Μετά τον Εσπερινό. Όπου, αν και το κεφάλαιο είναι σύντομο, ο γέροντας Αλινάρδος λέει αρκετά ενδιαφέροντα πράγματα για το λαβύρινθο και για το πώς θα μπουν μέσα.

Απόδειπνο. Όπου μπαίνουν στο Οικοδόμημα, ανακαλύπτουν έναν μυστηριώδη επισκέπτη, βρίσκουν ένα μυστικό μήνυμα με σύμβολα νεκρομαντείας, και χάνεται, όταν μόλις έχει βρεθεί, ένα βιβλίο που θα το αναζητούν για πολλά ακόμη κεφάλαια, ενώ η κλοπή των πολύτιμων φακών του Γουλιέλμου δεν είναι η τελευταία τους πεripέτεια.

Νύχτα. Όπου εισέρχονται τελικά στο λαβύρινθο, έχουν παράξενα οράματα και, όπως συμβαίνει στους λαβυρίνθους, χάνονται.

ΤΡΙΤΗ ΗΜΕΡΑ

Από τον Όρθρο έως την Πρώτη Ωρα. Όπου βρίσκεται ένα κομμάτι ύφασμα λεκιασμένο από αίμα στο κελί του χαμένου Βερεγγάριου, κι αυτό είναι όλο.

Ωρα Τρίτη. Όπου ο Άντσο στο συγγραφείο αναλογίζεται την ιστορία του Τάγματός του και τη μοίρα των βιβλίων.

Ωρα Έκτη. Όπου ο Άντσο δέχεται τις εξομολογήσεις του Σαλβατόρε, που δεν συνοψίζονται σε λίγα λόγια, μα του προξενούν πολλές και στενόχωρες σκέψεις.

Ωρα Ενάτη. Όπου ο Γουλιέλμος μιλάει στον Άντσο για το μεγάλο ρεύμα των αιρετικών, για τον τρόπο λειτουργίας των απλών μέσα στην Εκκλησία, για τις αμφιβολίες του πάνω στη γνώση γενικών νόμων, και διηγείται, εν παρενθέσει, πώς αποκρυπτογράφησε τα νεκρομαντικά σύμβολα που άφησε ο Βενάνσιος.

Εσπερινός. Όπου μιλούν και πάλι με τον Ηγούμενο, ο Γουλιέλμος έχει μερικές καταπληκτικές ιδέες για την αποκρυπτογράφιση του αινίγματος του λαβυρίνθου, και τα καταφέρνει με τον πιο λογικό τρόπο. Έπειτα τρώνε τυρί τηγανητό.

Μετά το Απόδειπνο. Όπου ο Ουμπερτίνος διηγείται στον Άντσο την ιστορία του αδελφού Ντολτσίνο, ο Άντσο θυμάται και διαβάξει άλλες ιστορίες μόνος του στη βιβλιοθήκη κι ύστερα έχει μια τυχαία συνάντηση με μια κόρη ωραία και τρομερή, καθώς στρατός σε παράταξη μάχης.

Νύχτα. Όπου ο ταραγμένος Άντσο εξομολογείται στον Γουλιέλμο, στοχάζεται την αποστολή της γυναίκας στο σχέδιο της Δημιουργίας, αργότερα όμως ανακαλύπτει το πτώμα ενός άνδρα.

ΤΕΤΑΡΤΗ ΗΜΕΡΑ

Όρθρος. Όπου ο Γουλιέλμος και ο Σεβερίνος εξετάζουν το πτώμα του Βερεγγάριου κι ανακαλύπτουν ότι η γλώσσα του είναι μαύρη, πράγμα παράδοξο για έναν πνιγμένο. Έπειτα συζητούν για επώδυνα δηλητήρια και για μια κλοπή που έγινε στο παρελθόν.

Ωρα Πρώτη. Όπου ο Γουλιέλμος προτρέπει πρώτα τον Σαλβατόρε κι ύστερα τον αποθηκάριο να ομολογήσουν το παρελθόν τους, ο Σεβερίνος ξαναβρίσκει τους κλεμμένους φακούς, ο Νικόλας φέρνει τους καινούργιους και ο Γουλιέλμος πηγαίνει με έξι μάτια να αποκρυπτογραφήσει το χειρόγραφο του Βενάνσιου.

Ωρα Τρίτη. Όπου ο Άντσο σπαρταράει απ' τον καημό της αγάπης κι ύστερα καταφθάνει ο Γουλιέλμος με το κείμενο του Βενάνσιου, που συνεχίζει να παραμένει ακατανόητο, ακόμη και μετά την αποκρυπτογράφησή του.

Ώρα Έκτη. Όπου ο Άντσο πάει να ψάξει για τρούφες και βρίσκει τους Μινόροιτες να έρχονται, αυτοί συζητούν πολύ με τον Γουλιέλμο και τον Ουμπερτίνο, και κάποια πολύ θλιβερά πράγματα μαθεύονται για τον Ιωάννη ΚΒ΄.

Ώρα Ενάτη. Όπου καταφθάνουν ο καρδινάλιος του Ποτζέτο, ο Βερνάρδος Γκι και οι υπόλοιποι άνθρωποι της Αβινιόν, κι ύστερα ο καθένας κάνει κάτι διαφορετικό.

Εσπερινός. Όπου ο Αλινάρδος φαίνεται να δίνει πολύτιμες πληροφορίες και ο Γουλιέλμος αποκαλύπτει τη μέθοδό του να φτάνει σε μία πιθανή αλήθεια μέσα από μian αλληλουχία αναμφισβήτητων σφαλμάτων.

Απόδειπνο. Όπου ο Σαλβατόρε μιλάει για θαυματοουργά μάγια.

Μετά το Απόδειπνο. Όπου επισκέπτονται και πάλι το λαβύρινθο, φτάνουν στο κατώφλι του finis Africae, μα δεν μπορούν να μπουν μέσα, γιατί δεν ξέρουν τι είναι το πρώτο και το έβδομο των τεσσάρων, και, τέλος, ο Άντσο έχει μια υποτροπή, αν και περισπούδαστη, της ασθένειας του έρωτα.

Νύχτα. Όπου ο Σαλβατόρε αφήνεται αξιοθρήνητα να τον ανακαλύψει ο Βερνάρδος Γκι, το κορίτσι που αγαπάει ο Άντσο συλλαμβάνεται ως μάγισσα, και όλοι πηγαίνουν για ύπνο πιο δυστυχισμένοι κι ανήσυχοι από πριν.

ΠΕΜΠΤΗ ΗΜΕΡΑ

Ώρα Πρώτη. Όπου γίνεται μία αδελφική συζήτηση για την πενία του Ιησού.

Ώρα Τρίτη. Όπου ο Σεβερίνος μιλάει στον Γουλιέλμο για ένα παράξενο βιβλίο και ο Γουλιέλμος μιλάει στους πρέσβεις για μια παράξενη έννοια κοσμικής διακυβέρνησης.

Ώρα Έκτη. Όπου ο Σεβερίνος ανακαλύπτεται δολοφονημένος και χάνεται πια το βιβλίο που είχε βρει.

Ώρα Ενάτη. Όπου απονέμεται δικαιοσύνη και υπάρχει η ενοχλητική εντύπωση ότι όλοι έχουν άδικο.

Εσπερινός. Όπου ο Ουμπερτίνος τρέπεται σε φυγή, ο Βένσιος αρχίζει να παρατηρεί τους νόμους και ο Γουλιέλμος κάνει κάποιες σκέψεις για τα διάφορα είδη λαγνείας που συνάντησαν εκείνη την ημέρα.

Απόδειπνο. Όπου ακούν ένα κήρυγμα για την έλευση του Αντίχριστου, και ο Άντσο ανακαλύπτει τη δύναμη των συγκεκριμένων ονομάτων.

ΕΚΤΗ ΗΜΕΡΑ

Αγρυπνία. Όπου οι άρχοντες *sederunt* και ο Μαλαχίας σωριάζεται στο έδαφος.

Όρθρος. Όπου εκλέγεται ένας νέος αποθηκάριος, μα όχι κι ένας νέος βιβλιοθηκάριος.

Όρα Πρώτη. Όπου ο Νικόλας διηγείται πολλά πράγματα, ενώ επισκέπτονται την κρύπτη του θησαυρού.

Όρα Τρίτη. Όπου ο Άντσο, ακούγοντας το *Dies irae*, βλέπει ένα όνειρο, ή όραμα, αν θέλετε.

Μετά την Τρίτη Όρα. Όπου ο Γουλιέλμος εξηγεί στον Άντσο το όνειρό του.

Όρα Έκτη. Όπου ανασυνθέτουν την ιστορία των βιβλιοθηκάρων και έχουν μερικά ακόμη στοιχεία για κάποιο μυστηριώδες βιβλίο.

Όρα Ενάτη. Όπου ο Ηγούμενος αρνείται ν' ακούσει τον Γουλιέλμο, μιλάει για τη γλώσσα των πολύτιμων λίθων και δείχνει την επιθυμία να μη συνεχιστεί η έρευνα για τα θλιβερά εκείνα γεγονότα.

Μεταξύ Εσπερινού και Απόδειπνου. Όπου ατελείωτες ώρες ταραχής παρατίθενται εν συντομία.

Μετά το Απόδειπνο. Όπου σχεδόν τυχαία ο Γουλιέλμος ανακαλύπτει το μυστικό για να μπουν στο *finis Africae*.

ΕΒΔΟΜΗ ΗΜΕΡΑ

Νύχτα. Όπου, για να συνοψιστούν οι θαυμαστές αποκαλύψεις που αναφέρονται εδώ, ο τίτλος θα 'πρεπε να είναι το ίδιο μακρύς με το κεφάλαιο, πράγμα αντίθετο με όσα συνηθίζονται.

Νύχτα. Όπου επέρχεται η εκπύρωση και λόγω της υπερβολικής αρετής υπερισχύουν οι δυνάμεις της Κολάσεως.

ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ ΦΥΛΛΟ

Χειρόγραφο,
φυσικά

Στις 16 Αυγούστου 1968 έφτασε στα χέρια μου ένα βιβλίο που γράφτηκε από κάποιον αβά Βαλέ, *Le manuscrit de Dom Adson de Melk, traduit en français d'après l'édition de Dom J. Mabillon (aux Presses de l'Abbaye de la Source, Paris, 1842).** Το βιβλίο συνοδευόταν από φτωχά μάλλον ιστορικά στοιχεία και υποτίθεται ότι ήταν πιστό αντίγραφο ενός χειρογράφου του 14ου αιώνα, που είχε βρει στη μονή της Μελκ ο μεγάλος αυτός σοφός του 17ου αιώνα, στον οποίο οφείλουμε τόσα πολλά για την ιστορία του Τάγματος των Βενεδικτίνων. Το λόγιο εύρημα (το δικό μου ήταν το τρίτο χρονολογικά) μου έδωσε μεγάλη χαρά όσο βρισκόμουν στην Πράγα, περιμένοντας ένα αγαπημένο πρόσωπο. Έξι ημέρες αργότερα ο σοβιετικός στρατός εισέβαλε στην άτυχη πόλη. Έπειτα από περιπέτειες κατόρθωσα να φτάσω στα αυστριακά σύνορα, στο Λιντς, και από κει στη Βιέννη, όπου συναντήθηκα με το πρόσωπο που περίμενα και φύγαμε μαζί προς τις πηγές του Δούναβη.

Διάβαζα γοητευμένος, σε έντονη νοητική διέγερση, την τρομερή ιστορία του Άντσο της Μελκ, και τόσο με απορρόφησε, που έκανα μια πρόχειρη μετάφρασή της στα μεγάλα τετράδια του Χαρτοπωλείου Ζοζέφ Ζιμπέρ, όπου είναι απόλαυση να γράφεις όταν η πένα είναι μαλακή. Έτσι, φτάσαμε κοντά στη Μελκ, εκεί που, στην όχθη μιας στροφής του ποταμού, υψώνεται ακόμη η ωραία μονή, αναστηλωμένη πολλές φορές ανά τους αιώνες. Όπως εύκολα υποθέτει ο αναγνώστης, δεν βρήκα ούτε ίχνος των χειρογράφων του Άντσο στη βιβλιοθήκη της μονής.

* Χειρόγραφον τοῦ Πατρὸς Ἄντσοῦ τῆς Μέλκ, μεταφρασθὲν εἰς τὴν γαλλικὴν συμφώνως πρὸς τὴν ἔκδοσιν τοῦ Πατρὸς Ἰ. Μαμπιγιόν (παρὰ τῶ τυπογραφείῳ τῆς Μονῆς τῆς Σούρς, ἐν Παρισίοις, 1842).

Πριν από το Σάλτσμπουργκ, μια τραγική νύχτα, σ' ένα μικρό ξενοδοχείο στις όχθες του Μόντσε, η παρέα μας διαλύθηκε απότομα, και το πρόσωπο με το οποίο συνταξίδευα εξαφανίστηκε, παίρνοντας το βιβλίο του αβά Βαλέ, όχι από κακία, αλλά εξαιτίας του απρόοπτου και άτακτου τρόπου που τελείωσε η σχέση μας. Μου απόμειναν μερικά τετράδια γραμμένα από το χέρι μου και ένα μεγάλο κενό στην καρδιά.

Λίγους μήνες αργότερα, στο Παρίσι, αποφάσισα να εμβαθύνω στην έρευνά μου. Ανάμεσα στις ελάχιστες πληροφορίες που κατέγραψα από το γαλλικό βιβλίο, υπήρχε μία εξαιρετικά λεπτομερής και ακριβής:

*Vetera analecta, sive collectio veterum aliquot operum & opusculorum omnis generis, carminum, epistolarum, diplomaton, epitaphiorum, &, cum itinere germanico, adnotationibus aliquot disquisitionibus R.P.D. Joannis Mabillon, Presbiteri ac Monachi Ord. Sancti Benedicti e Congregatione S. Mauri. – Nova Editio cui accessere Mabilonii vita & aliquot opuscula, scilicet Dissertatio de Pane Eucharistico, Azymo et Fermentato, ad Eminentiss. Cardinalem Bona. Subjungitur opusculum Eldefonsi Hispaniensis Episcopi de eodem argumento Et Eusebii Romani ad Theophilum Gallum epistola, De cultu sanctorum ignotorum, Parisiis, apud Levesque, ad Pontem S. Michaelis, MDCCXXI, cum privilegio Regis.**

* Παλαιά Ἀνάλεκτα, ἴτοι συλλογή παλαιῶν τινων μειζόνων καί μικροτέρων ἔργων παντός εἴδους, ῥῶδων, ἐπιστολῶν, διπλωμάτων, ἐπιταφίων, καί, ὁμοῦ μετά τῆς γερμανικῆς πορείας, μετά σημειώσεων τινων, ἐξετάσεων τοῦ αἶδου. Ἰωάννου Μαρμπιγιόν, πρεσβυτέρου καί μοναχοῦ τοῦ Ἱερατοῦ τοῦ Ἁγίου Βενεδίκτου ἐκ τῆς Ἀδελφότητος τοῦ Ἁγίου Μαύρου. – Νέα ἔκδοσις ἐμπλουτισθεῖσα διά τοῦ βίου καί τινων πονημάτων τοῦ Μαρμπιγιόν, ἴτοι διατριβῆς περί τοῦ Εὐχαριστιακοῦ Ἄρτου, Ἀζύμου καί Ἐνζύμου, πρὸς τιμὴν τοῦ

Βρήκα αμέσως τα Παλαιά Ανάλεκτα στη βιβλιοθήκη της Αγίας Γενοβέφας, αλλά με έκπληξη είδα ότι η έκδοση αυτή διέφερε σε δύο λεπτομέρειες: πρώτον, ως εκδότης αναφερόταν ο «Montalant, ad Ripam P.P. Augustinianorum (prope Pontem S. Michaelis)»,* και η χρονολογία ήταν δύο χρόνια μεταγενέστερη. Περιττό να προσθέσω ότι τα Άνάλεκτα δεν περιείχαν κανένα χειρόγραφο του Άντσο ή Άντσον της Μελκ, και ήταν μάλλον, όπως ο καθένας μπορεί να πιστοποιήσει, μια συλλογή κειμένων μετρίας ή μικρής εκτάσεως, ενώ το αντίγραφο του Βαλέ κάλυπτε αρκετές εκατοντάδες σελίδες. Συμβουλευτήκα περίφημους μεσαιωνιστές της εποχής, όπως τον αγαπητό κι αξέχαστο Ετιέν Ζιλσόν, μα ήταν σαφές ότι τα μοναδικά Παλαιά Ανάλεκτα ήταν αυτά που είχα δει στην Αγία Γενοβέφα. Ένα ταξίδι στο αβαείο της Σουρς, κοντά στο Πασί, και μια συνάντηση με το φίλο πατέρα Αρν Λαχνεστέντ με έπεισαν ότι ουδέποτε κάποιος αβάς Βαλέ είχε εκδώσει βιβλία στα τυπογραφεία της μονής (ανύπαρκτα άλλωστε). Είναι γνωστή η αμέλεια των Γάλλων λογίων στην παροχή αξιόπιστων βιβλιογραφικών πληροφοριών, όμως η περίπτωση αυτή ξεπερνούσε κάθε λογική απαισιοδοξία. Είχα αρχίσει να πιστεύω ότι το βιβλίο που βρέθηκε στα χέρια μου ήταν πλαστό. Ήδη το έργο του Βαλέ μου ήταν απρόσιτο (ή, τουλάχιστον, δεν τολμούσα να το ζητήσω από το πρόσωπο που το είχε πάρει). Έτσι, δεν μου έμεναν παρά οι σημειώσεις μου, για τις οποίες είχα αρχίσει να αμφιβάλλω.

Κάποιες μαγικές στιγμές, τότε που η φυσική κούραση και η μυϊκή ένταση είναι μεγάλες, έχουμε οράματα προσώπων που

Έξοχωτάτου Καρδινάλιου Μπόνα. Έπισυνάπτεται πονημάτιον τοῦ Ἐπισκόπου Ἐλντεφόνσι τοῦ Ἰσπανοῦ περί τοῦ ἰδίου θέματος καί ἐπιστολή τοῦ Εὐσεβίου τοῦ Ρωμανοῦ πρὸς τόν Θεόφιλον Γάλλον, *Περὶ τῆς λατρείας ἀγνωστων ἁγίων*. Ἐν Παρισίοις, παρά τῷ Λεβέσκ, πλησίον τῆς Γεφύρας τοῦ Ἁγίου Μιχαήλ, 1721, βασιλικῆ εὐνοία.

* Μονταλά, παρά τήν ὄχθην τῶν Αὐγουστίνων, πλησίον τῆς Γεφύρας τοῦ Ἁγίου Μιχαήλ.

γνωρίσαμε στο παρελθόν («*en me retraçant ces détails, j'en suis à me demander s'ils sont réels, ou bien si je les ai rêvés*»).* Καθώς διδάχτηκα αργότερα από το εξαιρετικό βιβλίο του αβά Ντε Μπουκουά, οι στιγμές αυτές μας δίνουν και οράματα βιβλίων που ακόμη δεν γράφτηκαν.

Ακόμη θα αναρωτιόμουν από πού, τάχα, προέρχεται η ιστορία του Άντσο της Μελκ, αν δεν συνέβαινε κάτι καινούργιο: το 1970, στο Μπουένος Άιρες, καθώς χάζενα στα ράφια ενός παλαιοβιβλιοπωλείου της Κοριέντες, κοντά στο ονομαστό Άτριο Ντελ Τάνγκο του ίδιου μεγάλου δρόμου, βρήκα την καστιλιάνικη μετάφραση ενός έργου του Μίλο Τέμεσβαρ, Περί της χρήσεως των κατόπτρων στο παιχνίδι του σκακιού, έργο στο οποίο είχα αναφερθεί (με στοιχεία από δεύτερο χέρι) στο βιβλίο μου Αποκαλυπτικά και ακέραια, έχοντας υπόψη το πιο πρόσφατο έργο του Οί έμποροι της Αποκαλύψεως. Το βιβλίο ήταν η μετάφραση του ανεύρετου πια γεωργιανού πρωτοτύπου (Τυφλός, 1934) και, για μεγάλη μου έκπληξη, στις σελίδες του βρήκα αποσπάσματα των χειρογράφων του Άντσο· όμως ως πηγή δεν αναφερόταν ούτε ο Βαλέ ούτε ο Μαμπιγιόν, αλλά ο πατήρ Αθανάσιος Κίρχερ (ποιο έργο του όμως;) Αργότερα κάποιος ειδήμων –που δεν θεωρώ σκόπιμο να κατονομάσω– με διαβεβαίωσε (παραθέτοντάς μου από στήθους καταλόγους) ότι ο μέγας Ιησουίτης δεν αναφέρθηκε ποτέ στον Άντσο της Μελκ. Οι σελίδες όμως του Τέμεσβαρ ήταν κάτω απ' τα μάτια μου, και τα αποσπάσματά του ήταν απόλυτα όμοια με τη μετάφραση του Βαλέ (η περιγραφή του λαβυρίνθου ιδιαίτερα δεν άφηνε περιθώρια αμφιβολίας). Όπως έγραψε αργότερα ο Βενιαμίν Πλάτσιντο,** ο αβάς Βαλέ υπήρξε, και είναι εξίσου βέβαιο ότι υπήρξε και ο Άντσο της Μελκ.

* Ανασύροντας αυτές τις λεπτομέρειες, φτάνω ν' αναρωτηθώ αν ήταν αληθινές ή αν τις είχα μάλλον ονειρευτεί.

** Εφημερίδα *Ρεπούμπλικα*, 22.9.1977.

Συμπεράνα ότι τα απομνημονεύματα του Άντσο ήταν ανάλογα με τη φύση των γεγονότων που αφηγούνται: τυλιγμένα σε βαθύ και αδιαπέραστο μυστήριο, από την ταυτότητα του συγγραφέα έως την τοποθεσία του αβαείου, για την οποία ο Άντσο τηρεί πεισματική σιγή, ώστε μόνο με υποθέσεις μπορούμε να προσδιορίσουμε μιαν ασαφή ζώνη μεταξύ Πομπόζα και Κονκουές, με πιθανή θέση του στην κορυφογραμμή των Απεννίνων ανάμεσα στο Πιεμόντε, τη Λιγουρία και τη Γαλλία (ας πούμε, μεταξύ Λέριτσι και Τούρμπια). Τα γεγονότα που περιγράφονται συμβαίνουν στα τέλη Νοεμβρίου του 1327· όμως είναι άγνωστο πότε γράφονται από το συγγραφέα. Επειδή αναφέρει ότι στα 1327 ήταν δόκιμος, ενώ όταν γράφει βρίσκεται κοντά στο τέλος της ζωής του, μπορούμε να υποθέσουμε ότι το χειρόγραφο συντάχθηκε την τελευταία εικοσαετία του 14ου αιώνα.

Ύστερα από ώριμη σκέψη δεν είχα πολλούς λόγους να επιθυμώ μια έκδοση της μετάφρασης που έκανα σε ένα σκοτεινό κείμενο νεογοθθικών γαλλικών, μετάφραση μιας λατινικής έκδοσης του 17ου αιώνα ενός έργου λατινικού, που έγραψε ένας Γερμανός μοναχός στα τέλη του 14ου αιώνα.

Κατ' αρχάς, ποιο ύφος έπρεπε να υιοθετήσω; Απωθούσα διαρκώς την τάση, που μου φαινόταν αδικαιολόγητη, να γράψω κατά τα ιταλικά πρότυπα της εποχής, όχι μόνο επειδή ο Άντσο γράφει στα λατινικά, αλλά γιατί είναι σαφές από την πλοκή του κειμένου ότι όλη του η παιδεία (ή η παιδεία του αβαείου που φανερά τον επηρεάζει) είναι πολύ πιο απαρχαιωμένη: είναι μια συσσώρευση γνώσεων και τεχνασμάτων ύφους αιώνων που συνδέεται με τη λατινική παράδοση του τέλους του Μεσαίωνα. Ο Άντσο σκέπτεται και γράφει ως μοναχός, ανεπηρέαστος από την επανάσταση της δημόδους γλώσσας, δεμένος με τους τόμους της βιβλιοθήκης για την οποία γράφει, μεγαλωμένος με τα Πατερικά και Σχολαστικά κεί-

μενα, και η ιστορία του (εκτός από τα γεγονότα και τις αναφορές στον 14ο αιώνα, τα οποία καταγράφει με σύγχυση, και πάντοτε απ' όσα έχει ακούσει) θα μπορούσε να έχει γραφεί, ως προς τη γλώσσα και τα παρατιθέμενα χωρία, τον 12ο ή τον 13ο αιώνα.

Επιπλέον, είναι εξίσου βέβαιο ότι ο Βαλέ είχε κάποια ελευθερία στη μετάφραση των λατινικών του Άντσο στα νεογοθτικά γαλλικά, και όχι μόνο στο ύφος. Λόγου χάριν, ορισμένες φορές τα πρόσωπα μιλούν για τις ιδιότητες των φυτών και αναφέρονται σαφώς στο μυστικιστικό βιβλίο που αποδίδεται στον Αλβέρτο τον Μέγα, το οποίο αναθεωρήθηκε επανειλημμένα ανά τους αιώνες. Αναμφισβήτητα, ο Άντσο γνώριζε αυτό το έργο, ωστόσο τα τμήματα που παραθέτει απηχούν συνταγές του Παράκελσου και αποσπάσματα μιας μεταγενέστερης έκδοσης του έργου του Αλβέρτου, εποχής των Τυδώρ*. Αργότερα ανακάλυψα ότι την εποχή που ο Βαλέ μετέγραψε(;) το χειρόγραφο του Άντσο, κυκλοφόρησε στο Παρίσι μια έκδοση του 18ου αιώνα, του Μεγάλου και του Ελάσσονος Αλβέρτου**, ανεπανόρθωτα παραποιημένη. Πώς όμως θα μπορούσα να βεβαιωθώ ότι το κείμενο που γνώριζε ο Άντσο ή οι μοναχοί, των οποίων τις συζητήσεις κατέγραψε, δεν περιείχε, ανάμεσα στις ερμηνείες, τα σχόλια και τα παραρτήματα, κάποιες σημειώσεις που έθρεψαν τη μεταγενέστερη παιδεία;

Τέλος, θα 'πρεπε να διατηρήσω τα λατινικά αποσπάσματα, που ο Βαλέ δεν θεώρησε απαραίτητο να μεταφράσει, ίσως για να διατηρήσει το κλίμα της εποχής. Δεν είχα λόγους να το κάνω, εκτός, ενδεχομένως, από μια κακώς εννοούμενη προσκόλληση στις πηγές μου. Περιορίσα τις υπερβολές, μα διατήρησα ορισμένες. Και

* *Liber aggregationis seu liber secretorum Alberti Magni, Londinium, juxta qui vultariter dicitur Flete brigge, MccccLxxu.*

** *Les admirable secrets d' Albert le Grand, A Lyon, Chez les Héritiers Beringos, Fratres, à l'Enseigne d' Agrippa, MDCCLXXV; Secrets merveilleux de la Magie Naturelle et Cabalistique du Petit Albert, A Lyon, ibidem, MDCCXXIX.*

φοβάμαι μήπως μιμήθηκα τους κακούς μυθιστοριογράφους που βάζουν τους Γάλλους ήρωές τους να αναφωνούν: «Parbleu!» ή «La femme, ah! La femme!»*

Είμαι λοιπόν γεμάτος αμφιβολίες. Ειλικρινά, δεν ξέρω πού βρήκα το κουράγιο να παρουσιάσω ως αυθεντικό το χειρόγραφο του Άντσο της Μελκ. Ας πούμε ότι ήταν μια πράξη κεραυνοβόλου έρωτα. Ή ένας τρόπος να απαλλαγώ από ορισμένες παλιές έμμονες ιδέες.

Αντιγράφω χωρίς να νοιάζομαι για το σήμερα. Όταν ανακάλυψα το κείμενο του Βαλέ, επικρατούσε η πεποίθηση ότι γράφουμε σε σύνδεση με το παρόν για να αλλάξουμε τον κόσμο. Από τότε πέρασαν περισσότερα από δέκα χρόνια, και ο άνθρωπος των γραμμάτων μπορεί πια να παρηγορηθεί (έχοντας ανακτήσει την αξιοπρέπειά του) και να γράφει από γνήσια αγάπη για το γράψιμο. Τώρα αισθάνομαι ελεύθερος να διηγηθώ, για την απλή ηδονή της αφήγησης και μόνο, την ιστορία του Άντσο από τη Μελκ, και νιώθω ανακούφιση και παρηγοριά όταν σκέπτομαι πόσο είναι χαμένη στο χρόνο (τώρα που η αφύπνιση του ορθού λόγου έδωξε όλα τα τέρατα που ο ύπνος του είχε γεννήσει), πόσο θαυμαστά άσχετη με την εποχή μας, πόσο άκαιρα ξένη με τις ελπίδες και τις βεβαιότητές μας.

Γιατί αυτή είναι ένας μύθος βιβλίων, κι όχι καθημερινών προβλημάτων, κι ίσως μας ωθήσει να πούμε, σαν τον μεγάλο ζηλωτή της Κέμπης: «In omnibus requiem quaesivi, et nusquam inveni nisi in angulo cum libro».**

5 Ιανουρίου 1980

* Συνηθισμένα γαλλικά επιφωνήματα που θα μπορούσαν να αποδοθούν με τα: «Διάβολε!» και «Γυναίκες, γυναίκες...». (Σ.τ.Μ.)

** Αναζήτησα τη γαλήνη παντού και πουθενά δεν τη βρήκα, παρά σε μια γωνιά μ' ένα βιβλίο. (Σ.τ.Μ.: Θωμάς ο εκ Κέμπης, † 1471)

ΣΗΜΕΙΩΣΗ

Το χειρόγραφο του Άντσο χωρίζεται σε επτά ημέρες, και κάθε ημέρα σε περιόδους που αντιστοιχούν στις Ώρες της λειτουργίας. Οι υπότιτλοι σε τρίτο πρόσωπο έχουν προστεθεί πιθανότατα από τον Βαλέ. Καθώς όμως βοηθούν στον προσανατολισμό του αναγνώστη και είναι συνηθισμένοι στη λαϊκή λογοτεχνία εκείνης της εποχής, δεν έκρινα σκόπιμο να τους αφαιρέσω.

Οι αναφορές του Άντσο στις Κανονικές Ώρες με έφεραν σε κάποια αμηχανία, όχι απλώς επειδή ποικίλλουν ανάλογα με την τοποθεσία και την εποχή, αλλά γιατί, τον 14ο αιώνα, πιθανότατα δεν τηρούνταν πιστά οι υποδείξεις του Αγίου Βενέδικτου στον Κανόνα.

Παρ' όλα αυτά, βασιζόμενος στο κείμενο και στη σύγκριση του Κανόνας με την περιγραφή της μοναστικής ζωής που δίνεται στο βιβλίο του Έντουαρντ Σνάντερ, *Οι Ώρες των Βενεδικτίνων* (Παρίσι, Γκρασέ, 1925), πιστεύω ότι μπορώ να παραθέσω την ακόλουθη κατάταξη ως οδηγό του αναγνώστη:

- Αγρυπνία* Ανάμεσα στις 2:30 και 3:00 μετά τα μεσάνυχτα. (Ο Άντσο ορισμένες φορές την αναφέρει με την παλιά της ονομασία «μεσονυκτικό».)
- Όρθρος* Ανάμεσα στις 5:00 και τις 6:00 το πρωί, λήγει πριν αρχίσει να χαράζει. (Στην αρχαιότερη παράδοση ονομάζεται «εωθινό».)
- Πρώτη Ώρα* Γύρω στις 7:30, λίγο πριν από την ανατολή.
- Τρίτη Ώρα* Γύρω στις 9:00 το πρωί.
- Έκτη Ώρα* Μεσημέρι. (Στις μονές όπου οι μοναχοί δεν εργάζονταν στους αγρούς συνέπιπτε με την ώρα του μεσημβρινού γεύματος το χειμώνα.)
- Ενάτη Ώρα* Ανάμεσα στις 2:00 και 3:00 το απόγευμα.
- Εσπερινός* Γύρω στις 4:30, την ώρα της δύσης. (Ο Κανόνας απαιτεί να γίνεοι το δείπνο πριν αρχίσει να σκοτεινιάζει.)
- Απόδειπνο* Γύρω στις 6:00. (Το αργότερο στις 7:00 οι μοναχοί πηγαίνουν για ύπνο.)

Οι υπολογισμοί αυτοί βασίζονται στο γεγονός ότι στη Βόρεια Ιταλία ο ήλιος στα τέλη Νοεμβρίου ανατέλλει κατά τις 7:30 και δύει περίπου στις 4:40 το απόγευμα.

Πρόλογος

Εν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος. Καὶ αὐτὸς ἦταν στὴν ἀρχὴ κοντὰ στὸν Θεό, καὶ εἶναι καθήκον κάθε πιστοῦ μοναχοῦ νὰ ἐπαναλαμβάνει κάθε ἡμέρα, ψάλλοντας ταπεινά, τὸ μοναδικὸ ἀμετάβλητο γεγονός μιας ἀδιαμφισβήτητης ἀλήθειας. Ὅμως, *videmus nunc per speculum et in aenigmate*,* καὶ πρὶν δούμε τὴν ἀλήθεια ἐνώπιον ἐνωπίω, δὲν ἀντιλαμβανόμαστε παρά τὰ θαύσματα τῆς (ἀλίμονο, πόσο δυσκατάληπτα!) μέσα στὸ λάθος τοῦ κόσμου· ἐτσι, οφείλουμε νὰ ψελλίζουμε τὰ σύμβολα τῆς πίστεως, ἀκόμη κι ὅταν φαίνονται σκοτεινά καὶ σαν υφασμένα ἀπὸ μιὰ θέληση ολοκληρωτικὰ στραμμένη στὸ Κακό.

Πλησιάζοντας στὸ τέλος τῆς αμαρτωλῆς ζωῆς μου, ἀσπρομάλλης καὶ γέρος ὅπως ὁ κόσμος, περιμένοντας νὰ χαθῶ στὴν ἀπύθμενη ἀβυσσο τῆς ἐρήμης καὶ σιωπηλῆς Θείας Δύναμης καὶ νὰ ἐνωθῶ με τὸ ἀναλλοίωτο φῶς ἀγγελικῶν διανοιῶν, φυλακισμένος ἀπὸ τὸ βαρὺ καὶ ἀρρωστο κορμὶ μου μέσα σ' αὐτὸ τὸ κελὶ τῆς ἀγαπημένης μου μονῆς τῆς Μελκ, προτίθεμαι ν' ἀφήσω σ' αὐτὴ τὴν περγαμνὴ τῆ μαρτυρία τῶν θαυμασῶν καὶ τρομερῶν γεγονότων που παρευρέθηκα νέος· καὶ θὰ ἐπαναλάβω κατὰ γράμμα τὰ ὅσα ἀκουσα καὶ εἶδα, χωρὶς νὰ ἀποτολμήσω νὰ βγάλω συμπέρασμα, ὥστε ν' ἀφήσω στους ἐπερχομένους (ἀν ὁ Ἀντίχριστος δὲν τοὺς προλάβει) σημεῖα τῶν σημείων, γιὰ νὰ ἀσκήσουν ἐπάνω τοὺς τις προσευχῆς τῆς ἐρμηνείας.

Εἶθε ὁ Κύριος νὰ με φωτίσει νὰ σταθῶ εὐλικρινῆς μάρτυς τῶν ὁσῶν συνέβησαν στὸ ἀβαεῖο, που εἶναι σωστό καὶ εὐσεβές νὰ ἀποσιωπήσω στὸ ὄνομά του, στα τέλη του ἐν Κυρίῳ ἔτους 1327,

* Βλέπουμε τώρα μέσα ἀπὸ ἓναν καθρέφτη καὶ με αἰνίγματα.

τότε που ο αυτοκράτορας Λουδοβίκος μπήκε στην Ιταλία για να αποκαταστήσει το κύρος της Αγίας Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, κατά το θέλημα του Υψίστου και προς σύγχυση του αισχρού σφετεριστή, του σιμωνιακού και αιρεσιάρχου, ο οποίος βεβήλωσε στην Αβινιόν το άγιο όνομα του Αποστόλου (αναφέρομαι στην αμαρτωλή ψυχή του Ιακώβου της Καόρ, που οι ασεβείς τιμούν ως πάπα Ιωάννη ΚΒ΄).

Για να γίνουν περισσότερο κατανοητά τα γεγονότα στα οποία βρέθηκα να συμμετέχω, θα πρέπει ίσως να θυμίσω τα όσα συνέβαιναν εκείνη την περίοδο του αιώνα, όπως τα αντιλαμβανόμουν τότε που τα βίωνα και όπως τα ξαναθυμάμαι τώρα, εμπλουτισμένα με μεταγενέστερες διηγήσεις – αν η μνήμη μου είναι ακόμη ικανή να συνδέσει νήματα τόσο πολλών και συγκεχυμένων γεγονότων.

Τα πρώτα χρόνια του αιώνα μας ο πάπας Κλήμης Ε΄ είχε μεταφέρει την αποστολική έδρα στην Αβινιόν, αφήνοντας τη Ρώμη βορά στις φιλοδοξίες των τοπικών αρχόντων: σταδιακά, η Ιερή Πόλη της Χριστιανοσύνης μετατράπηκε σε αρένα, σ' ένα πορνείο, που μαστιζόταν από τις διαμάχες των αρχόντων της· λεγόταν δημοκρατία, μα δεν ήταν· τη λυμαίνονταν ένοπλες συμμορίες και υπέφερε από βιαιότητες και λεηλασίες. Κάποιοι κληρικοί, ξεφεύγοντας από τις επίγειες αρμοδιότητές τους, διοικούσαν ομάδες κακούργων που λήστευαν, με το σπαθί στο χέρι, παρανομούσαν και οργάνωναν αισχρές αγοραπωλησίες. Πώς να εμποδιστεί αυτός που δίκαια θα ξανάβαζε στόχο του την Κεφαλή των Κόσμων, επιθυμώντας το στέμμα της Αγίας Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας και την αποκατάσταση του κύρους της εγκόσμιας εξουσίας, που κάποτε ανήκε στους Καίσαρες;

Έτσι, το 1314, στη Φρανκφούρτη, πέντε Γερμανοί ηγεμόνες εξέλεξαν τον Λουδοβίκο τον Βαυαρό ως ανώτατο άρχοντα της Αυτοκρατορίας. Την ίδια ημέρα, όμως, στην άλλη όχθη του Μάιν, ο κόμης του Παλατινάτου του Ρήνου και ο αρχιεπίσκοπος της

Κολωνίας επέλεξαν για το ίδιο αξίωμα τον Φρειδερίκο της Αυστρίας. Δύο αυτοκράτορες για έναν θρόνο, και ένας πάπας για δύο θρόνους, κατάσταση που γέννησε πράγματι μεγάλη αταξία.

Δύο χρόνια αργότερα εκλέχτηκε στην Αβινιόν ο νέος πάπας, ο Ιάκωβος της Καόρ, γέρος εβδομήντα δύο ετών, που, όπως είπα, πήρε το όνομα Ιωάννης ΚΒ΄, και είθε να δώσει ο Θεός να μην υπάρξει ποτέ ποντίφικας με όνομα τόσο μισητό στους αγαθούς ανθρώπους. Ήταν Γάλλος κι αφιερωμένος στο βασιλέα της Γαλλίας (οι άνθρωποι της διεφθαρμένης αυτής χώρας πάντοτε ευνοούν τις βλέψεις των δικών τους και δεν μπορούν να αντιληφθούν ολόκληρη την οικουμένη ως πνευματική τους πατρίδα), υποστήριξε τον Φίλιππο τον Ωραίο κατά των Ναϊτών, τους οποίους ο βασιλιάς είχε κατηγορήσει (άδικα, πιστεύω) για αισχρά εγκλήματα, ώστε να καρπωθεί τα αγαθά τους με τη συνεργία αυτού του αρνητή της Εκκλησίας. Εν τω μεταξύ, σ' όλη αυτή την πλεκτάνη αναμείχθηκε και ο Ροβέρτος της Νεαπόλεως, ο οποίος, για να διατηρήσει τον έλεγχο της Ιταλικής χερσονήσου, έπεισε τον πάπα να μην αναγνωρίσει κανέναν από τους δύο Γερμανούς αυτοκράτορες: έτσι, ο πάπας έμεινε επικεφαλής του Κράτους της Εκκλησίας.

Το 1322, ο Λουδοβίκος ο Βαυαρός επικράτησε του αντιπάλου του Φρειδερίκου. Ο Ιωάννης, φοβούμενος περισσότερο τον μοναδικό αυτοκράτορα, παρά τους δύο, αφόρισε το νικητή, κι αυτός σε απάντηση τον κατήγγειλε ως αιρετικό. Θα πρέπει να προσθέσω ότι τον ίδιο χρόνο έγινε στην Περουγία η Σύνοδος των Φραγκισκανών, και ο ηγούμενός τους, ο Μιχαήλ της Τσεζένα, υπακούοντας στις επικλήσεις των «Πνευματικών» (για τους οποίους θα μιλήσω αργότερα), ανακήρυξε ως δόγμα την πενία του Χριστού, που αν είχε κάτι στην κατοχή του μαζί με τους Αποστόλους ήταν απλώς η *usus facti*.^{*} Η απόφαση ήταν σωστή,

^{*} Επικαρπία.

και είχε σκοπό να προστατέψει την αρετή και την αγνότητα του Τάγματος· ο πάπας όμως δυσσαρεστήθηκε, γιατί διέβλεψε μία αρχή που απειλούσε την αξίωσή του, ως Κεφαλή της Εκκλησίας, να αρνείται στην αυτοκρατορία το δικαίωμα να εκλέγει επισκόπους, ενώ, αντίθετα, υποστήριζε ότι η Αγία Έδρα έπρεπε να στέφει τον αυτοκράτορα. Γι' αυτούς, και ίσως και για άλλους λόγους, ο Ιωάννης καταδίκασε το 1323 τη διακήρυξη των Φραγκισκανών, με το παπικό διάταγμα *Cum inter nonnullos*.*

Υποθέτω πως τότε ο Λουδοβίκος είδε ότι οι Φραγκισκανοί, εχθροί πια του πάπα, ήταν οι πιθανοί δικοί του σύμμαχοι. Υποστηρίζοντας την πενία του Χριστού, ενίσχυαν κάπως τις ιδέες των αυτοκρατορικών θεολόγων, δηλαδή του Μαρσίλιου της Πάδουας και του Ιωάννη του Τζιαντούνο. Τέλος, λίγους μήνες πριν συμβούν τα γεγονότα που θα αφηγηθώ, ο Λουδοβίκος έκανε κάποια συμφωνία με τον ηττημένο Φρειδερίκο, κατέβηκε στην Ιταλία, στέφθηκε στα Μεδιόλανα, συγκρούστηκε με τους Βισκόντι, οι οποίοι στην αρχή τον είχαν υποδεχτεί θερμά, πολιορκήσε την Πίζα, ονόμασε αυτοκρατορικό τοποτηρητή τον Καστρούτσιο, δούκα της Λούκα και της Πιστόια (και πιστεύω ότι κακώς έπραξε, γιατί ποτέ δεν γνώρισα πιο σκληρό άνθρωπο, εκτός ίσως από τον Ουγκοτσιόνε των Φαισόλων), και ετοιμαζόταν ήδη να βαδίσει προς τη Ρώμη, όπου τον είχε καλέσει ο Σιάρα Κολόνα, ο άρχοντας της περιοχής.

Αυτή ήταν η κατάσταση όταν εγώ –δόκιμος πια Βενεδικτίνος στο μοναστήρι της Μελκ– αναγκάστηκα να χάσω την ηρεμία της μονής εξαιτίας του πατέρα μου, που πολεμούσε στην ακολουθία του Λουδοβίκου, ανάμεσα στους πρώτους βαρόνους του, και έκρινε σωστό να με πάρει μαζί του για να γνωρίσω τις ομορφιές της Ιταλίας και να παραστώ στην αυτοκρατορική στέψη στη Ρώμη. Η πολιορκία της Πίζας όμως τον έστρεψε τελείως

* Επειδή μεταξύ τινων...

στις στρατιωτικές του ασχολίες. Βρήκα την ευκαιρία να περιπλανηθώ, λίγο από τεμπελιά, λίγο από φιλομάθεια, στις πόλεις της Τοσκάνης, οι γονείς μου, όμως, σκέφτηκαν ότι αυτή η ελεύθερη και άτακτη ζωή δεν άρμοζε σ' έναν έφηβο ταγμένο στο στοχασμό. Έτσι, ακολουθώντας τις προτάσεις του Μαρσίλιου, που με είχε συμπαθήσει, αποφάσισαν να με στείλουν σε έναν σοφό Φραγκισκανό, τον αδελφό Γουλιέλμο της Μπάσκερβιλ, που θα ξεκινούσε για μίαν αποστολή σε ονομαστές πόλεις και αρχαία αβαεία. Έγινα, λοιπόν, γραμματέας και μαθητής του, και ποτέ δεν το μετάνιωσα, γιατί μαζί του έγινα μάρτυς γεγονότων άξιων να καταγραφούν στη μνήμη των μελλοντικών γενεών – και αυτό κάνω τώρα.

Τότε δεν ήξερα τι έψαχνε ο αδελφός Γουλιέλμος, και, για να πω την αλήθεια, ούτε σήμερα το ξέρω, και υποθέτω ότι ούτε ο ίδιος το ήξερε· τον κινούσε μόνο η επιθυμία της αλήθειας και η υποψία –που διαρκώς τον έβλεπα να τρέφει– ότι η αλήθεια δεν ήταν αυτή που είχε μπροστά του εκείνη τη στιγμή. Την εποχή εκείνη τα κοσμικά του καθήκοντα τον είχαν αποσπάσει από τις αγαπημένες του μελέτες. Η αποστολή με την οποία ήταν επιφορτισμένος ο Γουλιέλμος μου ήταν άγνωστη σε όλο μας το ταξίδι, γιατί δεν μου μίλησε ποτέ γι' αυτήν. Από κάποια λόγια του, που άκουγα όταν συζητούσε με τους ηγουμένους των μοναστηριών, όπου σταματούσαμε ενώ ταξιδεύαμε, κατάφερα να σχηματίσω κάποια ιδέα για τη φύση των καθηκόντων του. Όμως δεν είχα καταλάβει απόλυτα, μέχρις ότου φτάσαμε στον προορισμό μας, καθώς θα διηγηθώ παρακάτω. Προχωρούσαμε προς το βορρά, όχι όμως κατευθείαν, και σταματούσαμε σε διάφορα αβαεία. Κάποτε, ενώ προορισμός μας ήταν η ανατολή, εμείς βρεθήκαμε να πηγαίνουμε προς τη δύση, ακολουθώντας σχεδόν την ορεινή γραμμή που μετά την Πίζα οδηγεί στα μονοπάτια του Αγίου Ια-

κάβου, και σταματήσαμε σε κάποιο μέρος, όπου τα φοβερά γεγονότα που επακολούθησαν δεν μου επιτρέπουν να κατονομάσω· όμως οι αφέντες του ήταν πιστοί στην αυτοκρατορία, και οι ηγούμενοι του Τάγματός μας αντιτάχθηκαν σύσσωμοι στον αιρετικό και διεφθαρμένο πάπα. Το ταξίδι μας, μέσα σε πολλές αντιξοότητες, κράτησε δύο εβδομάδες· είχα έτσι την ευκαιρία να γνωρίσω (όχι αρκετά, διαρκώς βεβαιώνομαι) τον καινούργιο μου δάσκαλο.

Στις σελίδες που ακολουθούν δεν θέλω να παρασυρθώ σε περιγραφές ανθρώπων –παρά μόνον όταν η έκφραση ενός προσώπου ή μια κίνηση θα γίνονται σημεία μιας βουβής αλλά εύγλωττης ομιλίας–, διότι, όπως λέει ο Βοήθιος, τίποτε πιο φευγαλέο από την εξωτερική μορφή, που μαραίνεται και αλλάζει σαν τα λουλούδια στους αγρούς του φθινοπώρου· σήμερα, τι νόημα θα είχε να πω ότι ο αβάς Άβων είχε αυστηρά μάτια και χλωμό πρόσωπο, όταν αυτός και όσοι ήταν κοντά του είναι χώμα πια, και τα σώματά τους έχουν το φθαρτό φαιό του χώματος (μόνον οι ψυχές τους, αν είναι θέλημα Θεού, λάμπουν με φως που ποτέ πια δεν θα σβήσει); Θα ήθελα όμως να περιγράψω τον Γουλιέλμο, για μία μόνη φορά, επειδή τα χαρακτηριστικά του μ' εντυπωσίασαν, και είναι ίδιο γνώρισμα των νέων να δένονται με τους πιο σοφούς και μεγάλους, όχι μόνο εξαιτίας της γοητείας των λόγων και της οξύτητας του μυαλού τους, αλλά και για την εφήμερη όψη του σώματός τους, που γίνεται προσφιλής, όπως η μορφή του πατέρα, που μελετάμε τις κινήσεις και τα ξεσπάσματά του, που κατασκοπεύουμε το χαμόγελό του – δίχως η σκιά της φιληδονίας να μολύνει αυτή τη μορφή (μοναδική ίσως σε αγνότητα) της σωματικής αγάπης.

Κάποτε οι άνθρωποι ήταν ωραίοι και μεγαλόσωμοι (τώρα είναι παιδιά και νάνοι), όμως αυτό είναι μόνο ένα από τα τόσα τεκμήρια της δυστυχίας αυτού του κόσμου που γερνάει. Οι νέοι δεν θέλουν πια να μάθουν τίποτε, η παιδεία βρίσκεται σε παρακμή, ο

κόσμος προχωρεί με τα πόδια στον αέρα, οι τυφλοί οδηγούν τους τυφλούς και τους γκρεμίζουν σε αβύσσους, τα πουλιά φεύγουν από τη φωλιά τους πριν μάθουν να πετούν, ο γάιδαρος παίζει λύρα, τα βόδια χορεύουν. Η Μαρία δεν αγαπάει πια το στοχασμό, και η Μάρθα δεν θέλει άλλο τη φιλοπονία, η Λεία είναι στείρα, η Ραχήλ έχει μάτια φιλήδονα, ο Κάτων συχνάζει στα πορνεία, ο Λουκρήτιος γίνεται γυναίκα. Όλα έχουν ξεφύγει από το δρόμο τους. Εκείνη όμως την εποχή, δοξάζω τον Θεό, πήρα από το δασκαλό μου τη δίψα για μάθηση και τη συναίσθηση του ίδιου δρόμου, η οποία παραμένει, όσες στροφές κι αν έχει το μονοπάτι.

Η εμφάνιση του αδελφού Γουλιέλμου ήταν τέτοια, ώστε τραβούσε την προσοχή ακόμη και του πιο αδιάφορου παρατηρητή. Το ανάστημά του ξεπερνούσε το κανονικό, ενώ ήταν τόσο αδύνατος, που φαινόταν ακόμη πιο ψηλός. Είχε μάτια ζωηρά και διαπεραστικά, μύτη λεπτή και ελαφρά αετίσια, που έδινε στο πρόσωπό του την έκφραση αυτού που επαγρυπνεί, εκτός από κάποιες στιγμές νάρκης για τις οποίες θα μιλήσω. Το σαγόνι του φανέρωνε κι αυτό δυνατή θέληση, ακόμη κι όταν το μακρύ και γεμάτο φακίδες πρόσωπό του –που συχνά συνάντησα στους ανθρώπους που γεννήθηκαν μεταξύ Ιέρνης* και Νορθουμβρίας– έδειχνε αβεβαιότητα και σύγχυση. Με τον καιρό κατάλαβα ότι αυτό που έμοιαζε με έλλειψη σιγουριάς ήταν απλώς περιέργεια, αλλά στην αρχή γνώριζα ελάχιστα για την αρετή αυτή και τη θεωρούσα πάθος της άπληστης ψυχής, πιστεύοντας ότι το ορθό πνεύμα δεν είχε ανάγκη τέτοιας τροφής, παρά τρεφόταν μόνο από την αλήθεια, που είναι γνωστή (πίστευα) εξ αρχής.

Νεαρός καθώς ήμουν, το πρώτο που μ' εντυπωσίασε ήταν οι τούφες από κίτρινωπές τρίχες που έβγαιναν απ' τα αυτιά του, και

* Ιρλανδία.

τα πυκνά ξανθά του φρύδια. Ήταν περίπου πενήντα Μαΐων, δηλαδή πολύ ηλικιωμένος, μα το ακούραστο σώμα του κινιόταν με ευλυγισία που συχνά υπερέβαινε τη δική μου. Η ενεργητικότητα του έμοιαζε ανεξάντλητη όταν τον έπιανε η έξαρση της δράσης. Άλλοτε, όμως, θαρρείς και η ζωτική του δύναμη έμοιαζε με τον κάβουρα, οπισθοχωρούσε σε στιγμές απραξίας και τον έβλεπα ξαπλωμένο για ώρες στο αχυρόστρωμα του κελιού του να προφέρει με κόπο μερικά μονοσύλλαβα, χωρίς να κινηθεί ούτε ένας μυς του προσώπου του. Εκείνες τις στιγμές τα μάτια του είχαν μια έκφραση κενού και απουσίας, και θα υποψιαζόμουν ότι βρισκόταν υπό την επήρεια κάποιας φυτικής ουσίας που προκαλεί οράματα, αν η καταφανής εγκράτεια που κυριαρχούσε στη ζωή του δεν μ' έκανε να απωθήσω αυτή τη σκέψη. Πάντως δεν θα κρύψω ότι, όσο ταξιδεύαμε, σταματούσε μερικές φορές στις άκρες των λιβαδιών, στην είσοδο ενός δάσους, για να μαζέψει κάποιο βότανο (πάντα το ίδιο, πιστεύω) που άρχιζε να το μασάει προσηλωμένος. Κρατούσε πάντα μια μικρή προμήθεια και το έτρωγε τις στιγμές της μεγαλύτερης έντασης (και υπήρξαν αρκετές στη μονή!). Όταν κάποτε τον ρώτησα τι ήταν, μου απάντησε χαμογελώντας ότι ένας καλός χριστιανός μπορεί ορισμένες φορές να διδαχτεί και από τους απίστους, και όταν του ζήτησα να το δοκιμάσω, μου είπε ότι, όπως ακριβώς στις *Ομιλίες* υπάρχουν για τους απλούς ανθρώπους αυτές των *Παιδων*, *Εφήβων*, *Γυναικών* και ούτω καθεξής, έτσι και στα βότανα, αυτά που είναι καλά για έναν γέρο Φραγκισκανό δεν είναι καλά για έναν νεαρό Βενεδικτίνο.

Όσον καιρό ήμασταν μαζί δεν είχαμε την ευκαιρία να ζήσουμε μια ομαλή ζωή: ακόμη και στο αβαείο αγρυπνούσαμε τη νύχτα, καταρρέαμε από την κούραση την ημέρα και δεν συμμετείχαμε κανονικά στις θείες λειτουργίες. Κι όμως, σ' ολόκληρο το ταξίδι σπάνια αγρυπνούσε μετά το Απόδειπνο, και οι συνήθειές του ήταν λιτές. Κάποιες φορές, όπως συμβαίνει στις μονές, περιδιάβαζε όλη τη μέρα στο περιβόλι, κοιτάζοντας τα φυ-

τά σαν να ήταν χρυσοπράσια* και σμαράγδια· και τον είδα να τριγυρνάει στην κρύπτη του θησαυρού και να κοιτάζει ένα κιβώτιο κατάφορτο από σμαράγδια και χρυσοπράσια σαν να ήταν ένας θάμνος στρύχνου. Άλλες φορές έμενε ολόκληρη την ημέρα στη μεγάλη αίθουσα της βιβλιοθήκης, ξεφυλλίζοντας χειρόγραφα, σαν να μη ζητούσε άλλο από την ευχαρίστησή του (ενώ γύρω μας πλήθαιναν τα πτώματα των αποτρόπαια δολοφονημένων μοναχών). Μια μέρα τον βρήκα να περπατάει άσκοπα στον κήπο, σαν να μην έπρεπε να λογοδοτήσει στον Θεό για τα έργα του. Στο Τάγμα είχα διδαχτεί έναν τελείως διαφορετικό τρόπο να διαθέτω το χρόνο μου, και του το είπα. Και αυτός απάντησε ότι η ομορφιά του κόσμου δίνεται όχι μόνο από την ενότητα της πολυμορφίας αλλά και από την πολυμορφία της ενότητας. Η απάντησή του μου φάνηκε υπαγορευμένη από χυδαία εμπειρία· αργότερα όμως κατάλαβα ότι οι άνθρωποι της χώρας του συχνά ορίζουν τα πράγματα με τρόπους στους οποίους ελάχιστα συμμετέχει η διαφωτιστική δύναμη της λογικής.

Στο διάστημα που περάσαμε στη μονή έβλεπα πάντα στα χέρια του τη σκόνη των βιβλίων, το χρυσάφι των νωπών ακόμη μικρογραφιών ή τις κιτρινωπές ουσίες που άγγιζε στο θεραπευτήριο του Σεβερίνου. Έμοιαζε να μην μπορεί να σκεφτεί παρά μόνο με τα χέρια, κάτι που τότε μου φαινόταν ότι άρμοζε μόνο σε τεχνίτη (και είχα διδαχτεί ότι ο τεχνίτης είναι ένας μοιχός που αμαρτάνει έναντι της πνευματικής ζωής, με την οποία όφειλε να συνδέεται με πάναγγο δεσμό)^{*}· αλλά, ακόμη κι όταν τα χέρια του άγγιζαν τα πιο εύθραυστα πράγματα, τους κώδικες νωπών ακόμη μικρογραφιών, τις σελίδες που έφθειρε ο χρόνος και θρίβονταν όπως το άζυμο ψωμί, είχε, όπως μου φαινόταν, μια εξαιρετική λεπτότητα στην αφή, και μ' αυτήν άγγιζε και τις μηχανές του. Πράγματι, θα πω ότι αυτός ο παράξενος άνθρωπος κουβα-

* Είδος πολύτιμου λίθου. (Σ.τ.Μ.)

λούσε στο ταξιδιωτικό του σακίδιο εργαλεία που δεν είχα ξαναδεί, τις θαυμαστές του μηχανές, όπως τις αποκαλούσε. Οι μηχανές, έλεγε, είναι αποτέλεσμα της τέχνης, που είναι ο πίθηκος της φύσης, κι αναπαράγει όχι τις μορφές αλλά τη λειτουργία της. Έπιανε, λοιπόν, να μου εξηγεί τα θαύματα του ρολογιού, του αστρολάβου και του μαγνήτη. Στην αρχή όμως εγώ φοβόμουν ότι όλα αυτά ήταν μαγείες και παρίσταναν τον κοιμισμένο τις καθαρές νύχτες που αυτός (μ' ένα παράξενο τρίγωνο στα χέρια) στεκόταν και παρατηρούσε τ' αστέρια. Οι Φραγκισκανοί, που είχα γνωρίσει στην Ιταλία και στον τόπο μου, ήταν απλοί άνθρωποι, συχνά αγράμματοι, και του εξέφρασα την απορία μου για τη μόρφωσή του. Αυτός όμως χαμογελώντας μού είπε ότι οι Φραγκισκανοί των νησιών ανήκαν σε άλλο είδος: «Ο Ρογήρος Βάκων, που τον τιμώ ως δάσκαλο, μας δίδαξε ότι κάποτε τα θεία σχέδια θα περάσουν από την Επιστήμη των Μηχανών, που είναι μια ιερή και φυσική μαγεία. Μια μέρα, με τις δυνάμεις της φύσης, θα κατασκευάσουμε όργανα ναυσιπλοΐας, χάρη στα οποία τα πλοία θα κινούνται *unico homine regente*,* και μάλιστα πολύ πιο γρήγορα, παρά αν είχαν ιστία ή κουπιά: και θα υπάρχουν άμαξες “*ut sine animali moveantur cum impetu inaestimabili, et instrumenta volandi et homo sedens in medio instrumenti revolvens aliquod ingenium per quod alae artificialiter compositae aerem verderent, ad modum avis volantis*”,** και μικροσκοπικά μηχανήματα θα σηκώνουν τεράστια βάρη, και οχήματα που θα μπορούν να ταξιδέψουν στο βυθό της θάλασσας».

Όταν τον ρώτησα πού ήταν αυτές οι μηχανές, μου είπε ότι

* Με το χειρισμό ενός και μόνο ανθρώπου.

** Που θα κινούνται δίχως ζώα, με ανυπολόγιστη δύναμη, και ιπτάμενες μηχανές, και ο άνθρωπος που θα κάθεται μέσα στη μηχανή θα γυρίσει μια συσκευή με την οποία φτερά τεχνητά θα χτυπούν τον αέρα με τον τρόπο που το κάνει ένα πουλί που πετάει.

μερικές είχαν φτιαχτεί στην αρχαιότητα και άλλες στην εποχή μας. «Εκτός από τη μηχανή που πετάει, που ποτέ μου δεν είδα, ούτε συνάντησα κάποιον να την έχει δει· ξέρω όμως κάποιον σοφό που τη σκέφτηκε. Και θα κατασκευαστούν γέφυρες πάνω από τα ποτάμια, δίχως υποστυλώματα ή άλλα στηρίγματα, και άλλες μηχανές ανήκουστες. Όμως εσύ δεν πρέπει να στενοχωριέσαι που δεν υπάρχουν ακόμη, αυτό δεν σημαίνει ότι δεν θα υπάρξουν. Κι εγώ σου λέω ότι ο Θεός θέλει να υπάρξουν, και ήδη βρίσκονται στο πνεύμα Του, έστω και αν ο φίλος μου Όκαμ αρνείται ότι οι ιδέες υπάρχουν κατ' αυτό τον τρόπο· όχι όμως επειδή μπορούμε εμείς ν' αποφασίσουμε για τη θεία φύση, αλλά γιατί δεν μπορούμε να της θέσουμε όρια». Δεν ήταν η μόνη αντιφατική γνώμη που άκουσα από τα χείλη του· όμως ακόμη και τώρα, που είμαι γέρος και πιο σοφός από τότε, δεν έχω καταλάβει πώς μπορούσε να έχει τόση πίστη στο φίλο του Όκαμ και ταυτόχρονα να ορκίζεται στο όνομα του Βάκωνα, όπως το συνήθιζε. Είναι εξίσου αλήθεια ότι, τις σκοτεινές εκείνες εποχές, ένας σοφός είχε να καταγίνεται με αντιφατικές σκέψεις.

Ναι, ίσως να είπα πράγματα χωρίς νόημα για τον αδελφό Γουλιέλμο, σαν να μάζεψα από την αρχή τις σκόρπιες εντυπώσεις εκείνου του καιρού. Ποιος ήταν και τι έκανε, καλέ μου αναγνώστη, θα μπορέσεις να το κρίνεις καλύτερα από τις πράξεις του στις ημέρες που περάσαμε στο αβαείο. Εξάλλου, δεν σου υποσχέθηκα μια πλήρη αναφορά, αλλά μια παράθεση των γεγονότων (αυτών, ναι!) των θαυμαστών και φοβερών.

Έτσι, γνωρίζοντας μέρα τη μέρα το δάσκαλό μου και γεμίζοντας τις μακρές ώρες της οδοιπορίας μας με ατέλειωτες συζητήσεις, για τις οποίες θα μιλήσω αργότερα, φτάσαμε στους πρόποδες του βουνού όπου υψωνόταν το αβαείο. Και είναι πια καιρός η διήγησή μου να το πλησιάσει, όπως κάναμε κι εμείς· είτε να μην τρέμει το χέρι μου όταν αρχίσω να διηγούμαι όλα όσα ακολούθησαν.

Πρώτη
ημέρα

ΠΡΩΤΗ ΗΜΕΡΑ

ΩΡΑ ΠΡΩΤΗ

*Όπου φτάνουν στους πρόποδες της μονής
και ο Γουλιέλμος αποδεικνύει την ευστροφία του.*

Ηταν ένα ωραίο πρωινό στα τέλη Νοεμβρίου. Τη νύχτα είχε ρίξει λίγο χιόνι και η γη ήταν σκεπασμένη μ' ένα δροσερό πέπλο που έφτανε τα τρία δάχτυλα. Αμέσως μετά τον Όρθρο παρακολουθήσαμε τη λειτουργία μες στο σκοτάδι, σ' ένα χωριό κάτω στην κοιλάδα. Έπειτα ξεκινήσαμε για τα βουνά, ενώ ο ήλιος ξεμύτιζε.

Καθώς σκαρφαλώναμε το απότομο μονοπάτι που τυλιγόταν γύρω απ' το βουνό, είδα το μοναστήρι. Δεν θαμπώθηκα από τα τείχη που το περιτριγύριζαν –όμοιά τους είδα σ' ολόκληρο τον χριστιανικό κόσμο–, μα από έναν επιβλητικό όγκο, που, όπως έμαθα, ήταν το Οικοδόμημα. Ήταν ένα οκταγωνικό κτίριο, που από μακριά έμοιαζε τετράγωνο (σχήμα τέλειο, που εκφράζει τη στερεότητα και το απόρθητο της Πόλεως του Θεού), με τις μεσημβρινές του όψεις να πατούν στο επίπεδο του αβαείου, ενώ οι βορινές έμοιαζαν να φυτρώνουν από τις πλαγιές του βουνού, απ' όπου υψώνονταν κατακόρυφα. Λέω ότι από κάποια σημεία, κοιτάζοντας ψηλά, ο βράχος έμοιαζε να υψώνεται στα ουράνια, χωρίς να παραλλάζει χρώμα και υλικό, και ξαφνικά γινόταν

οχυρό και πύργος (έργο γιγάντων εξοικειωμένων με γη και ουρανό). Τρεις σειρές παράθυρα μαρτυρούσαν τον τρισυπόστατο ρυθμό της ανέγερσής του, ώστε αυτό που ήταν τετράγωνο στη μορφή επί γης, γινόταν τρίγωνο πνεύμα στον ουρανό. Πλησιάζοντας περισσότερο, κατάλαβα ότι σε κάθε γωνιά υπήρχε ένας επτάγωνος πύργος, με τις πέντε πλευρές στο εξωτερικό μέρος του τετράγωνου σχήματος – οι τέσσερις, λοιπόν, από τις οκτώ πλευρές του μεγάλου οκταγώνου σχημάτιζαν τέσσερα μικρότερα επτάγωνα, που απ' έξω φαίνονταν σαν πεντάγωνα. Δεν υπάρχει κανείς να μην κατανοεί τη θαυμαστή αρμονία τόσων ιερών αριθμών, που ο καθένας τους έχει ένα λεπτό υπερφυσικό νόημα. Οκτώ, ο αριθμός της τελείωσης κάθε τετραγώνου, τέσσερα, ο αριθμός των Ευαγγελίων, πέντε, ο αριθμός των κύκλων του κόσμου, επτά, ο αριθμός των χαρισμάτων του Αγίου Πνεύματος. Στον όγκο και στη μορφή, το Οικοδόμημα έμοιαζε, όπως είδα αργότερα, στον Νότο της Ιταλικής χερσονήσου, με το Καστέλο Ουρσίνο ή το Καστέλο νταλ Μόντε, όμως η απρόσιτη τοποθεσία του το έκανε πιο τρομερό και άξιο να γεννήσει το φόβο στον ταξιδιώτη που το πλησίαζε σιγά σιγά. Ευτυχώς, εκείνο το καθαρά χειμωνιάτικο πρωινό, το κτίριο δεν μου φανερώθηκε με τη μορφή που το είδα τις ημέρες της θύελλας.

Δεν θα 'λεγα, πάντως, ότι ενέπνεε συναισθήματα ευφροσύνης. Ένωσα τρόπο και μια φευγαλέα ανησυχία. Ο Θεός ξέρει ότι δεν ήταν φαντάσματα της ανώριμης ψυχής μου, κι ότι σωστά ερμήνευα τους βέβαιους οιωνούς, που ήταν χαραγμένοι στην πέτρα από τότε που οι γίγαντες τη θεμελίωσαν, και πριν ακόμη η πλανημένη κρίση των μοναχών τολμήσει να την καθαγιάσει με τη φύλαξη του Θείου Λόγου.

Καθώς τα μουλάρια μας σκαρφάλωναν την τελευταία στροφή του βουνού, εκεί που ο δρόμος γινόταν τρίστρατο κι έφτιαχνε δύο παράπλευρα μονοπάτια, ο δάσκαλός μου σταμάτησε λίγο για να κοιτάξει γύρω του, στα πλάγια του δρόμου, στο βάθος του

δρόμου και πάνω απ' το δρόμο, όπου μία σειρά αιθαλών πεύκων έφτιαχνε για λίγο μια φυσική σκεπή, λευκή από το χιόνι.

«Πλούσιο μοναστήρι», είπε. «Ο Ηγούμενος θέλει να κάνει καλή εντύπωση στις δημόσιες τελετές».

Συνηθισμένος να τον ακούω να κάνει τις πιο παράξενες δηλώσεις, δεν τον ρώτησα τίποτε. Εξάλλου, έπειτα από λίγο ακούσαμε θορύβους, και σε μια στροφή εμφανίστηκε μια ομάδα από ανήσυχους μοναχούς και υπηρέτες. Ένας τους, μόλις μας είδε, πλησίασε με μεγάλη ευγένεια:

«Καλώς ήρθατε, κύριε», είπε. «Μην εκπλήσσεστε που υποθέτω ποιος είστε, διότι ειδοποιηθήκαμε για την επίσκεψή σας. Είμαι ο Ρεμίγιος της Βαράγγης, ο αποθηκάριος της μονής. Κι αν είστε, όπως πιστεύω, ο αδελφός Γουλιέλμος της Μπάσκερβιλ, ο Ηγούμενος θα πρέπει να το ξέρει. Εσύ», διέταξε γυρνώντας σε κάποιον της ακολουθίας του, «ανέβα να ειδοποιήσεις ότι ο επισκέπτης μας θα μπει στον περίβολο!»

«Σας ευχαριστώ, κύριε αποθηκάριε», απάντησε εγκάρδια ο δάσκαλός μου, «και εκτιμώ ιδιαίτερα την ευγένειά σας που, για να με υποδεχτείτε, διακόψατε την έρευνά σας. Μα μην ανησυχείτε, το άλογο πέρασε από εδώ και πήρε το δεξιό μονοπάτι. Δεν θα μπορέσει να πάει πολύ μακριά, γιατί, μόλις φτάσει στο σκουπιδόλακκο, θα σταματήσει. Είναι πολύ έξυπνο για να πάει να πέσει στην απότομη κατηφόρα...»

«Πότε το είδατε;» ρώτησε ο αποθηκάριος.

«Δεν το είδαμε καθόλου, έτσι δεν είναι, Άντσο;» είπε ο Γουλιέλμος γυρνώντας εύθυμα σ' εμένα. «Αν όμως ψάχνετε τον Μελάνιο, δεν μπορεί παρά να είναι εκεί που σας είπα».

Ο αποθηκάριος δίστασε. Κοίταξε τον Γουλιέλμο, έπειτα το μονοπάτι και, τέλος, ρώτησε:

«Τον Μελάνιο; Πώς το ξέρετε;»

«Ελάτε τώρα», είπε ο Γουλιέλμος, «είναι φανερό ότι ψάχνετε τον Μελάνιο, το αγαπημένο άλογο του Ηγουμένου, τον κα-

λύτερο δρομέα των στάβλων σας, με μαύρο τρίχωμα, με ύψος πέντε πόδια, φουντωτή ουρά, μικρές και στρογγυλές σπλές, με καλπασμό κανονικό, μικρό κεφάλι, ευαίσθητα αυτιά και μεγάλα μάτια. Πήγε δεξιά, σας λέω, και, τέλος πάντων, βιαστείτε!»

Ο αποθηκάριος δίστασε για μια στιγμή· μετά έγενεψε στους δικούς του και ρίχτηκε στο δεξιό μονοπάτι, καθώς τα μουλάρια μας ξαναπήραν την ανηφόρα. Ενώ ήμουν έτοιμος να ρωτήσω τον Γουλιέλμο και μ' έτρωγε η περιέργεια, μου έκανε νόημα να περιμένω. Πράγματι, λίγα λεπτά αργότερα ακούσαμε φωνές χαράς, και στη στροφή του δρόμου φάνηκαν οι μοναχοί και οι υπηρέτες, σέρνοντας το άλογο από τα χαλινάρια. Πέρασαν πλάι μας, κοιτάζοντάς μας συνεχώς με κατάπληξη, και προχώρησαν μπροστά μας προς τη μονή. Νομίζω ότι ο Γουλιέλμος βράδυνε την πορεία του μουλαριού του για να τους αφήσει να διηγηθούν το τι συνέβη. Είχα πράγματι τις ευκαιρίες ν' αντιληφθώ ότι ο δάσκαλός μου, καθ' όλα άνθρωπος εξαιρετικής αρετής, ενέδιδε στο ελάττωμα της ματαιοδοξίας όταν επρόκειτο να αποδείξει την οξύνειά του, και έχοντάς του αναγνωρίσει τις αρετές ενός ικανού διπλωμάτη, κατάλαβα ότι ήθελε να φτάσει στον προορισμό του με προπομπή τη φήμη του σοφού ανθρώπου.

«Και τώρα, πείτε μου», δεν κατάφερα τελικά να κρατηθώ, «πώς το ξέρατε;»

«Καλέ μου Άντσο», είπε ο δάσκαλος. «Σε ολόκληρο το ταξίδι σε μάθαινα να αναγνωρίζεις τα ίχνη του κόσμου που μας μιλά σαν μεγάλο βιβλίο. Ο Αλανός των Νήσων έλεγε ότι

omnis mundi creatura
quasi liber et pictura
nobis est in speculum*

* Κάθε πλάσμα του κόσμου / σαν βιβλίο και εικόνα / μπροστά μας καθρεφτίζεται.

και είχε κατά νου το ανεξάντλητο απόθεμα των συμβόλων, με τα οποία ο Θεός μάς μιλάει για την αιώνια ζωή μέσα από τα δημιουργήματά Του. Το σύμπαν όμως είναι πολύ πιο εύγλωττο απ' ό,τι πίστευε ο Αλανός, και δεν μιλάει μόνο για τα υπέρτατα πράγματα (οπότε ο τρόπος του είναι ασαφής), αλλά και για τα πλησιέστερα, και τότε είναι σαφέστατο. Ντρέπομαι σχεδόν να σου επαναλάβω αυτά που θα έπρεπε να γνωρίζεις. Στο τρίστρατο, πάνω στο φρέσκο χιόνι, διαγράφονταν ολοκάθαρα τα ίχνη από τις οπλές του αλόγου, που οδηγούσαν στο μονοπάτι αριστερά μας. Σε κανονική και ίδια απόσταση το ένα από το άλλο, τα ίχνη εκείνα μας έλεγαν ότι η οπλή του ήταν μικρή και στρογγυλή και ο καλπασμός του πολύ κανονικός· έτσι, συμπεραίνουμε τη φύση του αλόγου και το γεγονός ότι δεν έτρεχε άτακτα σαν αφηνιασμένο. Εκεί που τα πεύκα σχηματίζουν μια φυσική σκεπή υπήρχαν μερικά φρεσκοσπασμένα κλαδιά έως το ύψος των πέντε ποδιών. Ένας θάμνος βατομουριάς, εκεί όπου το ζώο, κουνώντας περήφανα την όμορφη ουρά, έστριψε για να μπει στο δεξιό του μονοπάτι, κρατούσε ακόμη στ' αγκάθια του μερικές μακριές κατάμαυρες τρίχες. Μετά, μη μου πεις πως δεν ξέρεις ότι εκείνο το μονοπάτι οδηγεί στο σκουπιδόλακκο, γιατί όταν ανεβαίναμε τη χαμηλότερη στροφή είδαμε έναν καταρράκτη σκουπίδια να κατρακυλάει στα πόδια του ανατολικού πύργου, σπιλώνοντας το χιόνι· έτσι όπως ήταν η διάταξη του τρίστρατου, το μονοπάτι δεν μπορούσε παρά να οδηγεί εκεί».

«Ναι», είπα, «αλλά το μικρό κεφάλι, τα μυτερά αυτιά, τα μεγάλα μάτια...»

«Δεν ξέρω αν τα 'χει, αλλά σίγουρα οι μοναχοί το πιστεύουν ακράδαντα. Ο Ισίδωρος της Σεβίλλης έλεγε ότι η ομορφιά ενός αλόγου απαιτεί *“ut sit exiquum caput et siccum prope pelle ossibus adhaerente, aures breves et argutae, oculi magni, nares patulae, erecta cervix, coma densa et cauda, ungularum soliditate*

fixa rotunditas”.* Αν το άλογο, για το οποίο παρέθεσα το απόσπασμα, δεν ήταν πράγματι το καλύτερο των στάβλων, θα ήταν αδύνατον να μου εξηγήσεις γιατί δεν το έψαχναν μόνον οι σταβλίτες, αλλά επιστρατεύτηκε και ο ίδιος ο αποθηκάριος. Και ένας μοναχός που θεωρεί ένα άλογο εξαιρετικό, όποια κι αν είναι η φυσική μορφή του, δεν μπορεί παρά να το βλέπει όπως του το περιέγραψαν οι αυθεντίες, ιδίως αν», κι εδώ χαμογέλασε με κακία προς το μέρος μου, «είναι ένας πολυμαθής Βενεδικτίνος...»

«Εντάξει», είπα, «αλλά γιατί Μελάνιος;»

«Μακάρι το Άγιο Πνεύμα να βάλει λίγο ακόμη αλάτι στην κολοκύθα σου, γιε μου!» αναφώνησε ο δάσκαλος. «Ποιο άλλο όνομα μπορούσαν να του δώσουν, αφού μέχρι και ο μεγάλος Βουριδανός, που πρόκειται να γίνει πρύτανης στο Παρίσι, όταν έπρεπε να μιλήσει για ένα ωραίο άλογο, δεν βρήκε καλύτερο όνομα απ’ αυτό;»

Έτσι ήταν ο δάσκαλός μου. Δεν ήξερε μόνο να διαβάζει το μεγάλο βιβλίο της φύσης, αλλά και τον τρόπο που οι μοναχοί διάβαζαν τα βιβλία των ιερών κειμένων και σκέπτονταν μέσω αυτών. Χάρισμα που, όπως θα δούμε, του φάνηκε αρκετά χρήσιμο τις ημέρες που ακολούθησαν. Η εξήγησή του ήταν τόσο προφανής, ώστε η περηφάνια για τη συμμετοχή μου ξεπέρασε την ταπείνωση που δεν τη σκέφτηκα, κι έδινα σχεδόν συγχαρητήρια στον εαυτό μου για την εξυπνάδα μου. Τόση είναι η δύναμη της αλήθειας, ώστε, σαν το αγαθό, εξαπλώνεται μόνη της. Κι ας είναι ευλογημένο το όνομα του Κυρίου ημών Ιησού Χριστού γι’ αυτή την όμορφη αποκάλυψη που μου έγινε.

* Να έχει μικρό κεφάλι, να είναι λιγνό –το δέρμα του σχεδόν κολλημένο στο σκελετό του–, να έχει αυτιά μικρά και ευκίνητα, μάτια μεγάλα, ανοιχτά ρουθούνια, αυχένα ανορθωμένο, πυκνή χαίτη και ουρά, μια στρογγυλάδα γεμάτη στερεότητα στα νύχια του.

Μα, πάρε πάλι το νήμα, διήγησή μου, γιατί ο γηραλέος αυτός μοναχός καθυστερεί πολύ με τις σημειώσεις των περιθωρίων. Πες, μάλλον, ότι φτάσαμε στη μεγάλη θύρα της μονής και στο κατώφλι της στεκόταν ο Ηγούμενος και δίπλα του δυο δόκιμοι κρατούσαν μια χρυσή λεκάνη γεμάτη νερό. Και μόλις κατεβήκαμε από τα ζώα μας, έπλυνε τα χέρια του Γουλιέλμου κι έπειτα τον αγκάλιασε φιλώντας τον στο στόμα και δίνοντάς του το ιερό καλωσόρισμα, ενώ ο αποθηκάριος ασχολήθηκε μαζί μου.

«Ευχαριστώ, Άβωνα», είπε ο Γουλιέλμος, «είναι μεγάλη μου χαρά να βρίσκομαι στη μονή της πανοσιότητός Σας, που η φήμη της έχει απλωθεί πέρα απ' τα βουνά. Έρχομαι προσκυνητής στο όνομα του Κυρίου μας, και ως τέτοιον με τιμήσατε. Όμως έρχομαι και εν ονόματι του επίγειου άρχοντά μας, όπως θα σας πει η επιστολή που σας παραδίδω, και από μέρους του σας ευχαριστώ για την υποδοχή».

Ο Ηγούμενος πήρε την επιστολή με τις αυτοκρατορικές σφραγίδες και είπε ότι η άφιξη του Γουλιέλμου είχε ανακοινωθεί σε άλλες επιστολές των αδελφών του (και τότε σκέφτηκα με κάποια περηφάνια ότι είναι δύσκολο να αιφνιδιάσεις έναν Βενεδικτίνο αβά). έπειτα παρακάλεσε τον αποθηκάριο να μας οδηγήσει στα καταλύματά μας, ενώ οι σταβλίτες έπαιρναν τα ζώα μας. Ο Ηγούμενος προσδοκούσε να μας επισκεφτεί αργότερα, όταν θα ήμασταν ξεκούραστοι, και μπήκαμε στη μεγάλη αυλή, όπου τα κτίσματα της μονής εκτείνονταν σ' ολόκληρο το ήρεμο οροπέδιο που απάλυνε με την κοιλότητα –ή το πλάτωμά του– την κορυφή του βουνού.

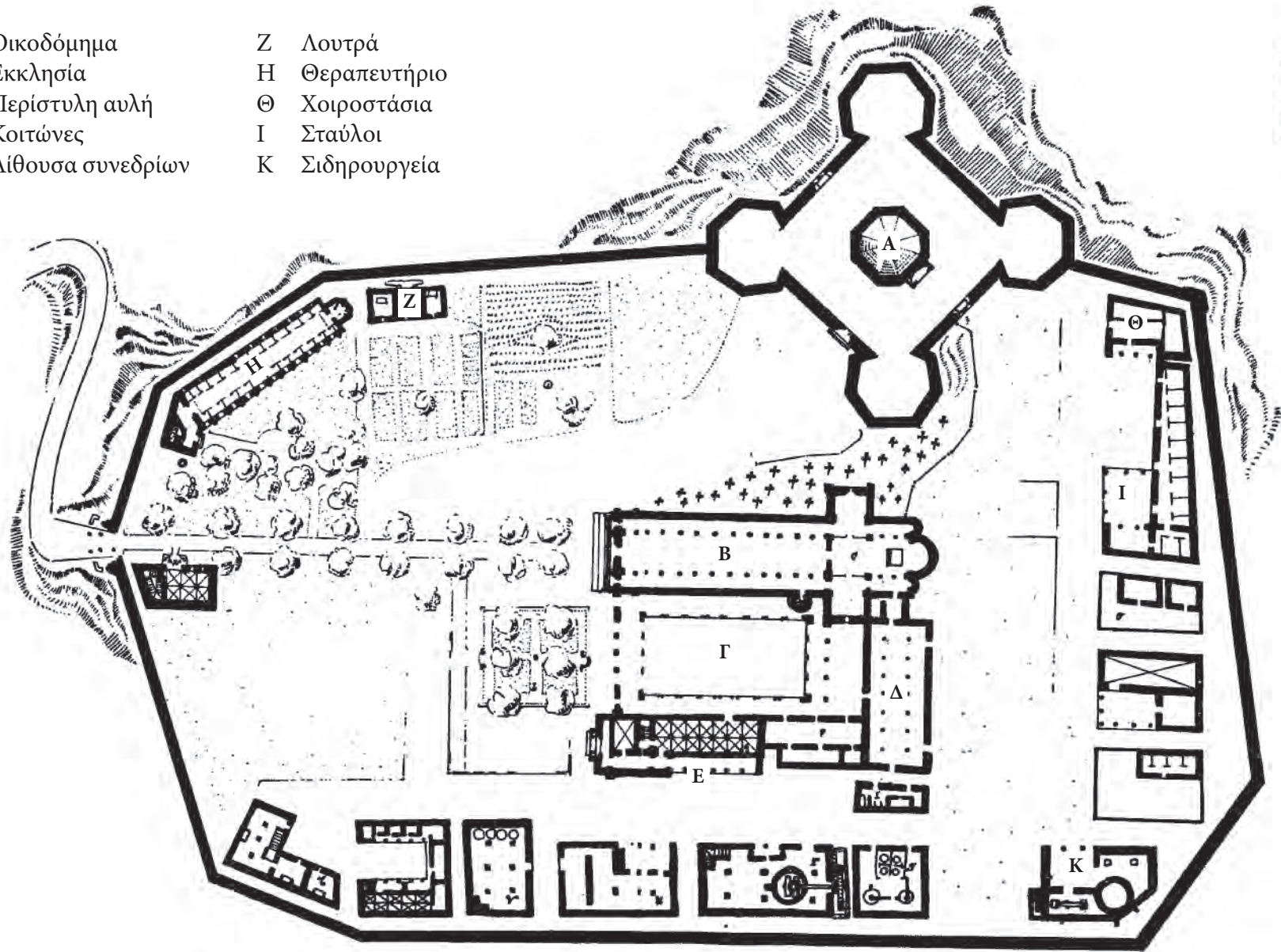
Για τη διάταξη της μονής θα μου δοθούν πολλές ευκαιρίες να μιλήσω, και με περισσότερες λεπτομέρειες. Μετά την πύλη (που ήταν το μόνο πέρασμα στα τείχη του περιβόλου) ανοιγόταν μια δεντροφυτεμένη αλέα, που οδηγούσε στην εκκλησία της μονής.

Στ' αριστερά της αλέας απλωνόταν μια απέραντη έκταση με περιβόλια και, όπως έμαθα αργότερα, ο βοτανικός κήπος, γύρω από τα δύο κτίσματα, των λουτρών, του θεραπευτηρίου και βοτανείου, που ακολουθούσαν την καμπύλη των τειχών. Στο βάθος, αριστερά της εκκλησίας, υψωνόταν το Οικοδόμημα, που χωριζόταν από την εκκλησία με μια έκταση γεμάτη τάφους. Η βόρεια πύλη της εκκλησίας έβλεπε στον μεσημβρινό πύργο του Οικοδομήματος, που πρόσφερε στα μάτια του επισκέπτη τον δυτικό του πύργο· αριστερά, λοιπόν, ενωνόταν με τα τείχη και, στεφανωμένο με τους πύργους του, βυθιζόταν στην άβυσσο, πάνω από την οποία έσκυβε ο βορινός πύργος, σάμπως να είχε γείρει. Στα δεξιά της εκκλησίας υπήρχαν μερικά κτίσματα, προστατευμένα απ' αυτήν, γύρω από την περίστυλη αυλή: σίγουρα, οι κοιτώνες, η κατοικία του Ηγούμενου και οι ξενώνες των προσκυνητών, όπου κατευθυνόμασταν και φτάσαμε αφού διασχίσαμε έναν ωραίο κήπο. Στη δεξιά πλευρά, πέρα από ένα τεράστιο ίσιωμα, κατά το μήκος των μεσημβρινών τειχών και συνεχίζοντας πίσω από την εκκλησία προς την ανατολή, υπήρχε μία σειρά από αγροτικά ενδιαιτήματα: στάβλοι, μύλοι, ελαιοτριβεία, σιτοβολώνες και αποθήκες, και κάτι που μου φάνηκε να είναι το οίκημα των δοκίμων. Η ομαλότητα του εδάφους κι ο ελαφρός του κυματισμός επέτρεψε στους αρχαίους κτίστες του ιερού αυτού χώρου να σεβαστούν τους κανόνες του προσανατολισμού, καλύτερα απ' ό,τι θα μπορούσε να προτείνει ο Ονώριος του Αυγουστόδουνου και ο Γουλιέλμος Δουράνδος. Από τη θέση του ήλιου, την ώρα εκείνη της ημέρας, πρόσεξα ότι η πύλη άνοιγε ακριβώς στη δύση, έτσι ώστε το χοροστάσιο και ο άμβωνας να είναι στραμμένα στην ανατολή· κι ο πρωινός ήλιος ανάτελλε, ξυπνώντας αμέσως τους μοναχούς στους κοιτώνες και τα ζώα στους στάβλους. Δεν είδα πιο όμορφο και θαυμαστά τοποθετημένο μοναστήρι, ακόμη κι αν, αργότερα, γνώρισα τον Άγιο Γάλλο, το Κλουνιακό, το Φοντανέ και άλλα, ίσως μεγαλύτερα

αλλά λιγότερο συμμετρικά. Αντίθετα με τα άλλα, αυτό διακρινόταν για τον άμετρο όγκο του Οικοδομήματος. Δεν είχα την πείρα ενός πρωτομάστορα, αλλά κατάλαβα αμέσως ότι ήταν πολύ παλαιότερο από τα κτίρια που το περιέβαλλαν, χτισμένο ίσως για άλλους σκοπούς, και το μοναστηριακό συγκρότημα χτίστηκε γύρω του σε καιρούς μεταγενέστερους, με τρόπο όμως που ο προσανατολισμός της μεγάλης οικοδομής να ταιριάζει με τον προσανατολισμό της εκκλησίας, ή αντιστρόφως. Διότι η αρχιτεκτονική είναι, ανάμεσα σ' όλες τις τέχνες, εκείνη που αναζητεί με τον μεγαλύτερο ζήλο να αναπαράγει στο ρυθμό της την τάξη του σύμπαντος, αυτού που οι αρχαίοι ονόμαζαν «κόσμο», στολίδι δηλαδή, αφού είναι ένα μεγάλο ζώο που πάνω του αστράφτει η τελειότητα και η αρμονία των μελών του. Κι ας είναι δοξασμένος ο Δημιουργός μας που, όπως λέει ο Αυγουστίνος, κατόνισε όλα τα πράγματα κατ' αριθμόν, βάρος και μέτρον.

Η ΜΟΝΗ

A	Οικοδόμημα	Z	Λουτρά
B	Εκκλησία	H	Θεραπευτήριο
Γ	Περίστυλη αυλή	Θ	Χοιροστάσια
Δ	Κοιτώνες	I	Σταύλοι
E	Αίθουσα συνεδρίων	K	Σιδηρουργεία

Θες να κάνεις φιλοσοφία; Γράψε ένα μυθιστόρημα.

Η προτροπή ανήκει στον Αλμπέρ Καμύ και φαίνεται ότι ακριβώς αυτήν αποφάσισε να ακολουθήσει ο Ουμπέρτο Έκο όταν, πριν από τριάντα χρόνια, ήδη καθιερωμένος ως ακαδημαϊκός, στοχαστής και δοκιμιογράφος, έκανε την πρώτη του εμφάνιση στο χώρο της μυθοπλασίας με *Το Όνομα του Ρόδου*.

Έργο συγκεντρωτικό και φυγόκεντρο, καμωμένο από μια ετερόκλητη πρώτη ύλη που η εθύμη μαεστρία του Έκο καταφέρνει να συναρμόσει δημιουργικά, *Το Όνομα του Ρόδου* εξακολουθεί να μας σαγηνεύει ύστερα από τριάντα χρόνια, ακριβώς εξαιτίας αυτής της απροσδιόριστης μορφής που του επιτρέπει να διατελει στα όρια ανάμεσα στο μυστηριώδες και το αυτονόητο, το αποκρυμμένο και το προφανές, το περιπετειώδες και το αφηρημένο ή το ιδεολογικό.

Ελλειπτικό επειδή είναι σωρευτικό ιδιαίτερων ιστορικών –και όχι μόνο– γνώσεων και πληροφοριών, γκριζο επειδή είναι πλήρες χρωμάτων και ενός απρόσμενου διακόσμου, ανεπικαιρο και διαχρονικό επειδή εγκαθίσταται σε χρονικές τομές και εγγράφει την αστυνομική, καταγιστική του πλοκή μέσα στην Ιστορία, το πρώτο μυθιστόρημα του Έκο λειτουργεί, πλέον, ως σημείο αναφοράς για την παγκόσμια λογοτεχνία.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε.
ΤΑΤΟΙΟΥ 121, 144 52 ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΗ ΑΤΤΙΚΗΣ
ΤΗΛ.: 210 28 04 800 • FAX: 210 28 19 550
www.psichogios.gr • e-mail: info@psichogios.gr

ISBN 978-960-496-072-9

9 789604 960729

ΚΩΔ. ΜΗΧΗΣΗΣ: 09098

ΔΙΑΒΑΣΩ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ ΓΙΑΤΙ ΚΑΘΕ ΒΙΒΛΙΟ ΜΕ ΤΑΞΙΔΕΥΕΙ